

REALISMOA, IMPRESIONISMOA

DARIO DE REGOYOS

Jaun-andreak :

Gaurko Pinturaz itzegiteko eta idaztekotan Impresionismo-eskola gogoan euki bear da, nai ta naiez. Impresionismoa izan baita oraingo joera eta tendenzi berri guzien iturburua. Bera izan da, ain zuzen ere, Artea loturik zeukaten Akademikerizko kateak autsi zituena.

Arte berrirako ainbeste garrantzidun eskola ortaz, Impresionismoa alegia, oparo idatzi da, eta idazten da oraindio. Dena esana dago Impresionismoaz, eta ederki esana gañera. Beraz Arte-zale umil eta idazle kaxkarra naizen onek ez dizuet ezer berririk esango itzalditxo ontan, gauza xee eta arrunt ezagunak baizik.

Napoleon Leenaren denboratik Napoleon Irugarren denborafioko aldi-unean mamitu zan Impresionismoa, ots, Artearen aizutasun ura.

Frantziako Matxinada nagusiak, munduko politikan eta gizarte-arazoetan ez-ezik, Arte-landan ere reboluzio-azia erein zuen. David pintorea, Greziko Arte zarra berpiztu nai izan zuena eta *neo-clasico*-eskola sortu zuena; aren ikasle Ingres, dibujante trebe eta pintore otza; Delacroix sutsua, Romantiko-pinturaren buruzagia; Millet eta Corot ameslariak, eta beste batzuek izan ziran Impresionismoari atek zabaldu zizkietenak.

Izadia eta Naturaren zaletasun aundia sortzen ari zan European. Ugaritu ziran —aundikien artean batezere— mendietan ibillaldiak, eta basoetan otoruntz eta festak. Napoleon Irugarren garaian asi ziran itxas-ertzeko udaraldiak, baita ere kiroltzale ausartuenen ur-jolasak ondarretan. Orduetik datorkigu Biarritz eta beste ondartzadun erri-txoen fama.

Le plain air, kanpoko aidea, moda jarri zan, eta orduko olerkariak eguzki-argia, itzala, lorategiak, aidea, itxasoa eta olako beste gaiak maiz erabiltzen zituzten beren idazkietan.

Pintoreak ere, Studio-lantegietako illuna utzirik, kanpoko aidera

ateratzen asi ziran, laneko tresna guzietan, Izadiaren aurrean beren begiak eta kuadro-oialak argiaz bete zitezten. Alako argi-zaletasunak Inpresionismoa ekarri zun.

Inpresionismo-eskolak aldaketa izugarria egin du Pinturan, lenengo inpresionistek uste zuten baño aundiagoa. Izan ere, lenengo inpresionistek etzuten nai realismoaren kontra jo, realismoaren gallurrera eldu baizik, joera berri baten bidez. Gutxi irauñ zun ala ere eskola aren lenbiziko asmoak. Zenbait inpresionista uts-uts kenduta, gañerontzekoak beste bide berriak billaka asi ziran, Naturaren antzetik kanpo. Eta orrela sortu ziran realismoaren kontrako joerak, gaur “ismoak” deitzen diegunak: fobismo (fauvisme), expresionismo, surrealismo, cubismo, e.a.

Inpresionismo-arteraño, egia-zaletasuna, “Realismoa”, garai guziko artisten elburu nagusia izan da, ots, Naturaren izakiak, naiz giza naiz abere edo landareak, diran bezela antzeman eta kopiatzea, Artearen bidez. Eta Arte-lan bat, zenbat eta realistagoa, ainbat eta ederragozat jotzen zuten.

Zenbait ipui zar ba-dabilta gure artean oraindik ere, antziñako artelari ospetsuen trebetasun ori adierazi nai dutenak. Ona bat:

Bein Apeles arek mats-mordo bat pintatu omen zun. Lana bukatuta, txoriak pillaka etozkion matsa jatera, egiazkoa zalakoan.

Beste ipuia: Miron eskultoreak bei bat landu omen zun. Eta ain ederki atera, ain egiazkoa zirudien bei arek, andik igarotzen zan zezen bat urduritu omen zan eskultura ikustean.

Denok ezagutzen dugu noski pintore baten maltzurkeria: kuadro bat bukatu, elbi bat pintatu zuen kuadro-txoko batean, ikusleak engañatzeko. Eta ala gertatu ere. Pintura ura zekusten lagunak oro gezurrezko elbia uxatzen asten ziran.

Antziñako artistek olako egia-zaletasuna oso gogoko eta elburu nagusizat zutela garbi ageri da Leonardo da Vinci-ren “Tratado de la Pintura” liburuan.

“Entzun, maitale —dio Leonardok—, pintore batek bezin ederki nork jar lezaizuke aurrean zure maitearen irudia? Nork oroit-arazi ibaiak, basoak, ibar eta zelaia —pozez ibilli zeran lekuak oro— pintoreak baño obeki?”

Leonardo, artista eta jakitun aundi ura, au idaztean, Fotografia goraltzen ari zan, oartu gabe.

Berriz Leonardok: “Pintore batek gizon bat arrausika (abo zabalka) pintatu zuen, ikusleari arrausi eginerazteko asmoz. Eta pintura-lan ura ikusirikan jendea arrausika asten zan.”

“Beste artistek pintaturiko lizunkerizko gaiek, olako lizunkerietara bultzatzen zituzten kuadroaren ikusleak.”

“Pinturak abereak ere engañatzen ditu. Zakur bat ikusi nuen nik,

bere nagusiaren erretratu-aurrean pozez saltoka zebilela. Eta tximino bat beste tximino pintatuari kiñuak egiten ikusi det. Eta enara bat, etxe bateko leioaren ondoan pintatutako gezurrezko burni baten gainean ezarri naiean.”

“Ori dena —dio Leonardok— pintorearen miragarritzko trebetasunagatik.”

Eta Leonardokin bukatzeko:

“Pintura, poesia ixilla da. Eta Poesia, pintura itxua. Biek Izadia imitatu egiten dute...”

Izadia imitatu. Orixe izan da betiko elburu gorengoa Artean. Egunotan ere, olako egia-zaletasuna, edo frantsesek dioten *trompe l'oeil* ori, zabal zabalik dugu Arte-zale askoren artean.

Bañan, len esan dugun bezela, ogeigarren gizaldi ontan Arteak izugarritzko aldaketa egin du. Uztagun alde batera Eskultura eta goazen Pinturaz soilki itzegitera.

Amazazpigarren gizaldian Artea gallurrera eldu zan, realismo-joerarekin. Rubens eta bere ikasle Van Dyck flamendarrak; Franz Hals, Vermeer eta Rembrandt tantaia Holanda-koak; Ribera, Zurbaran, Velazquez —beste tantaia— Españan, Renacimiento-aren uzta biltzen ari ziran.

Bañan Italian (orduko Arte-seaska zan lurraldean) Artea aultzen asi zanean, beste lekutan ere malda-bera asi zan, noizpait dirdai bat edo beste ateratzen zuela oraindik ere, *genio* batzuegatik, Goya eta Delacroix, esaterako.

Emeretzi garren gizaldian Historiko Pintura zan nagusi, eta pintoreak zapi luzeak bete bear zituzten izen ona lortzeko eta Nazional-txapelketetan sariak irabazteko. Teatroko ikusketen antzera, etengabeko oial aietan, errege, gudari, pralle, kardinal, itxas-gizon, borrero eta politikoak azaltzen ziran melodrametan bezela.

Denbora artako tendenzi eta joera guzi aiek Frantzian jαιο eta azitako Inpresionismoak baztertu zituan. Ba-zirudien illunak urratzen ari zala berpizte argitsu ura!

Inpresionismoaren aintzindariak, gure ustez, garai guzietako pintore on guziak dira. Eta aien lanetan datza Inpresionismoaren oiñarria. Pintore zarren artean Rembrandt, Vermeer eta Velazquez —irurak argiaren maixuak— ditugu nabarmenenak. Ba-da Prado-Museoan Velazquez-en paisaje txiki bat, “El jardin del Palacio de Médicis” izendatua, kritikoen iritiz inpresionista utsa dena. Eta zer esan “Las hilanderas” eta “Las meninas” kuadro eder orietaz? An irudiak ez ezen, aidea eta argia ere (Inpresionisten kexka aundienak ain zuzen) bizirik daudela dirudi.

Beste aintzindari modernagoak aipatzeko aipa ditzagun ezagune-

nak: Goya Españan, Wateau, Delacroix, Corot, Courbet Frantzian, Turner, Constable, Inghaterran...

Inpresionismoa: Parisen sortu zan, 1860 gn. urtean *Atelier Gleyre* eta *Academie Suisse*, pintura-eskolen ikasleak Iparraldeko ondartzetara asi ziran joaten pintatzera, Boudin gidari eta antolatzaile zutela. Gazte aien artean Manet, Sisley, Monet, Pissarro eta Jongkind acuarelista Holandatarra ziran azkarrenak. Baudelaire olerkaria eta Courbet zar-trebea maiz biltzen ziran talde arekin.

1863 gn. urtean *Salon Officiel*-etik uxatutako pintore gazteak *Salon* berri batean bildu ziran, *Salon des Refusés*-enean. An erakutsi zituzten bere lanak len aipatuak eta Guillaumin, Whistler eta Cezannek. *Salon* artan Edouard Manet-ek aurkeztutako kuadroak ao-zabalik utzi zun jendea, baita eskandalu gaitza sortu ere. Napoleon Iru-garrenak, Erakusketa bisitatu zuenean, pintura ura nazkagarria zala adierazi zuen. Kuadro ura "Le déjeuner sur l'herbe" famatua zan, gaur Louvre Museoa dagona.

Urte gutxiren ondoren, Claude Monet-ek beste "Le déjeuner sur l'herbe" egin zuen. Manet-ena baño ausartagoa, modernistagoa. Inpresionismoaren lenen-arria dana, oraingo kritikoen iritziz. Monet-ek, kuadro ori egiteko, Fontainebleau-basora eraman bear izan zitun tresnak, modeloak eta lagunak, eta antxe, kanpoko aidean, bete zun oial aundia. Ederki lortu zuen, benetan, argiaren antza. Edouard Manet-en "Le déjeuner sur l'herbe"-k, ordea, lantegi-barnean egifia dagola dirudi, eta bere itzal-argitasuna ezta bestearena bezin "bizia".

Denbora artan Japon-go Artea begikoa zuten pintore gazte eta berri-zale aiek; baita idazleak ere, Baudelaire, Zola, Goncourt-ek e.a. Zoratuak bezela baitziran Japonesen "xantu" eta estanpekin. Japon-erria ere gogoan zuten, eta ara joan ziran *intellectual* batzuek. Andik ibillitako idazle batek, onuntzean, auxe esan omen zuen: "Les japonais sont les premiers et les plus parfaits des impressionistes."

Van Gogh, zorigabeko artista arek, auxe esaten zion bere anai Theo-ri, gutun batean:

"Japonesek beren errian egin dutena emen egiteko, bear bezelako artistak laister sortuko dira lurralde eder ontan!" (Frantzian, alegia.)

Eta bestean: "Mistral-aize gutxiago balitz emen, Japon bezin polita eta Arterako ura bezin egokia litzake erri au." (Arlés.)

Zer zuen, ba, Japon-Arteak orduko artistak ain kezkatuak izateko?

Ba, Europako Arte Akademikoak ez zuena, ots, Izadiarekin artu-eman aundia, Naturaren ezagutze aundia. Eta Japonesek pintaturiko delar-izpi batek —edo olako beste ximplekeri batek— arrituak uzten zitun emengo artistak. Japonesek, teknika xee eta arrunt bateu merioz, askoz obeto antzematen zuten Izadia, Europa-Akademiko arropuzek baño.

Denbora artan garrantzidun asmaketa bat sortu zan: Fotografia. Jakintzarako laguntza aundia ekarri zuena, eta Arte-landan teoriak, joerak eta eskolak astindu zituna. Artisten elburu zar ura, *trompe l'oeil* egiteko zaletasun ura, lurrera bota zun Fotografiak. Alajaña, nork Bizia edo Natura egiazkiago antzeman, argazki-makiñatxo batego baño? Fotografia ezkeru, ezta doai bereizirik bear Bizia kopiatzeko. Kajatxo illun orren botoi bat zapaldu, eta kitto.

Fotografiari buruz, ona zer zion Van Gogh-ek bere anaiari:

“Orain erretratuak pintatzeko irrikitzen nago. Jendeari erakutsi nai diot, alegia, kristauek ba-dutela zera bat, nortasun-edo bat, Fotografia orrek, bere aparatu ta guzi, atera ezin dezakena.”

Fotografia-*arantza*, orduko artistak sartu-sartua zutela ezin ukatu aal. Eztaere Niepce eta Dagerre-ri esker Pinturak bide berriak artu bear izan zituela ere. Bide berriak, bai, bañan asieran esan bezela, Pintura realismoaren azken-malletaraño eraman nairik.

Auexek ditugu Inpresionisten uste eta teoria batzuek:

Argia da kuadroen elementu bearrena.

Izadiko gauzak berezko kolorea dute (belarrak berde, naranjak ori-gorri, tomateak gorri). Kolore oriek argiari eskerrak nabaitzen ditugu.

Bañan argiak ere ba-du bere kolorea, eta ez beti berdiña. Goizeko argiaren kolorea eta arratsaldekoarena diferenteak dira.

Gauzaen koloreak eta argiaren kolorea nastu egiten dira. Beraz, gauzaen koloreak kopiatzeko, argiaren kolorea ere kontuan euki bear da. Beste eraz esateko: Argiaren kolorea aldakorra izaki, gauzaen koloreak ere aldakorrak izan.

(Au dena obeto ulertzeko, gure itzaldian adibide grafiko batzuek jarri genitun.)

Inpresionisten legeak ongi betetzeko, paletak garbitu bear izan zituzten artistek. Eta lurrak ematen ditun koloreak baztertu, zikin-samarrak diralako. Kolore beltza, batezere, osoro baztertu zuten. Beltzik ez omen da Izadian. Izadian bakarrik ortz-adarrarenak; zazpi oriexek: naranja, ori, berde, zeruko urdin, itxasoko urdin, more eta gorri.

Beste lege eta teoriak aitatu gabe utziko ditugu, emen zuek ez aspertzeko.

Inpresionismo-eskolaren izena orrela sortu omen zan: 1874 gn. urtean Nadar argazkilariaren etxean pintore gazteek erakusketa bat ospatu zuten. Claude Monet-ek ara bidalitako kuadro batek “Impression, Le soleil levant” zuen izena. Egunsentian, lanbro-tartetik eguzkia igotzen zan Havre-n. Orduko kritikiko agurgarriek *Impresionisme* deitu zioten Monet eta bere kideen joera berri ari. Txanxetan noski, bañan betiko gelditu zan izen ori.

Pintura-kondairan ez dira bein ere ikusi artista-pilla baten kontrako ainbeste zakarkeri eta gaiztakeri. Lenengo inpresionistek jasau bear izan zituzten iseka, purrusta eta naigabeak ikaragarriak izan ziran. Gezurra dirudi orain; bañan orrelako pintura garbi, atsegin eta egia-zalea gutxik, oso gutxik, ulertu zuten bere garaian.

Urteak eta urteak igaro zituzten inpresionistek lan-da-lan, saririk jaso gabe, kuadro bat ere saldu ezinik. Nazional-txapelketetara bidalitako lanak atzera itzultzen zizkieten, eta noizpeinka artutako kuadroak "sala del crimen" izeneko gelan jartzen.

Inpresionista batzuek fama ezagutu gabe ill ziran, miserian. Bat edo beste, Van Gogh bezela, bere burua ill-da. Beste batzuek zartza-roan iritxi zuten fama, eta orduan bai, orduan presaka ibilli ziran martzantak eta biltzalleak aien lantegiak ustutzen. Geroztik inpresionisten izen eta lanak gora eta gora dijoaz; aien lan nabarmenenak Museotan gordetzen dira zuurki.

Igaz (1958 gnean.) subasta sonatu bat egin zan Londres-en, goimallako inpresionisten lan batzuek salduz. Zazpi pintura ia milla milloi libera pagatu zituzten Arte-zaleek. Cezanne gizajo areu lan bat, "Jeune homme au gilet rouge" izeneko kuadro bat (246.000.000) berreun eta berrogei ta sei milloi liberatarafio iritxi zan. Hospital batean eta miseria gorrian ildako Van Gogh-en "Le jardin public a Arles" kuadroa beste ainbeste pagatu zuten.

* * *

Berandu etorri zan onera Inpresionismoa, beste aurrerapenekin gertatzen dan bezela. Espafia-ko Inpresionista ezagunena eta onena —geienen ustez— Asturias-ko Dario de Regoyos izan da. Ezta esan bearrik are obrari arrera oso txarra egin ziotela emen. Inpresionistek, eskola berriai jarraitzeko, dirudunak izan bear zuten. Bestela, nola bizi? Frantziako inpresionista geienak famili aberatsetako semeak ziran; eta gurasoak utzitako dirua zuurki gobernatu-ta, aurrera eramau aal izan zuten beren asmoa. Olaxe gertatu zan gure Regoyos-ekin ere. Aita arkitektua zuen, San Fernando Akademikoa, eta diruz aberatsa. Aitak utzitako diruari eskerrak lasai bizi zan Regoyos azken urtetarafio. Azken urtetan, ordea, dirua bukaturik eta bere familia mantendu bearrik larri ibilli omen zan.

Dario de Regoyos Valdés 1857 urtean jaio zan Ribadesellan, Asturias-en. Bere aita Valladolid-ekoa zan, don Dario de Regoyos Moleno, eta bera ama, doña Benita Valdés y Sieres, Gijon-go. Odolez asturiano eta gaztellano izan da ere, Artez eta biotzez euskotartzat jo dezakegu, ainbeste maite baitzuen gure lurraldea.

Aurra zalarik sorterrria utzi zuen, Asturias-era gutxitan berriz

itzultzeko bere bizi guzian. Aita Madril-era destinatu-ta, gaztearoa Madril-en igaro zuen familiakin, eta Pintura-zaletasuna somaturik Carlos Haes-gana joan zan ikastera. Haes pintore flamendarra zan, eta garai artan ospe aundiko, paisajista bezela. Gure Dario, Haes-ekin iru urte egin-da, Paris-aldera joan zan, eta andik Belgica-ra.

Regoyos gazteak, bere Madril-go kapa jatorraz jantzia, bere kitarra eta bere izaera alaiaren bidez, lagun asko bereganatu zitun Bruselas-en, eta ezagun-ezaguna egin zan bereala Arte-biltokietan.

Regoyos-en lenengo erakusketa "Essor" etxean ospatu zan, 1882 urtean, Dariok 25 urte zituela. Kritikoek ez zioten arrera txarririk egin. Ausart bat zala esan zuten, edo lotsagabe bat.

Belgica-ko gazte-talde batekin itzultzen da España-ra Dario. Regoyos-i entzun eta España-ko izaera eta oiturak ezagutzeko irrikitzen zeuden flamendar gazte aiek. Orien artean Theo van Rysselberghe eta Constantin Meunier ziran. Meunier-i gertatu zitzaiona jakingarria da. Bidalarriak, Donosti-ko bide batetik zijoazela, idi-gurdi bat ikusi zuten, eta gurdi-aurrean itzai gazte bat, mutil sendo eta ederra, burua tente, alkandora irikia zuela eta sorbaldan akullua zeramala. Euskaldun aren edertasuna ikusirikan Meunier ao-zabalik gelditu zan. Eta itzaiaren planta ederra ez zitzaion aztu denbora luzean. Bein eta berriro "euskaldun baten eskultura egin nai det" esaten omen zun. Geroztik Meunier-ek, Pintura-gintza utzirik, Eskultura-gintza artu zuen betiko. Eta ori dena, gure baserritar baten itxura jatorragatik.

Talde ura zatitu zan. Batzuek Marroko-aldera joan ziran, Meunier Sevillan eta Regoyos Almerian gelditzen ziralarik.

Berriz Bruselas-en, "Essor"-en erakusketa bat egin zuten, "Hispano-Marroqui" izenpean, bidaian egindako lanak erakutsirik.

Bruselas-etik España bisitatzera etorri zan berriz ere Regoyos, bañan aldi ontan lagun bakar batekin, Verhaeren olerkariarekin. Ba-zuten biek asmo bereizi bat, alegia, Españako tipismoa, eta batezere Españak, aien ustez, zerion tristetasun ta illuntasuna ikusteko ta kopiatzeko asmoa. Batek, noski, lumarekin, ta besteak pintzelekin.

Gipuzkoatik biak sarturik, Españan zear ibilli ziran, gauza zakar eta beltzak oro kopiatzen. Verhaeren-ek ibillaldi artaz artikulu batzuek idatzi zitun gero *L'Art Moderne* aldizkarian. Amar urte ondoren Regoyos-ek artikulu aiek gazteleraz biurtu, eta bere aldetik beste gertaerak geiturik, liburu txiki bat antolatu zuen, zenbait zurezko grabadoz ornituta. Regoyos-en *La "España negra" de Verhaeren* izeneko liburu polit eta gatzdun ura oso gutxi saldu zan.

Liburu ortan Regoyos idazle jator bat bezela ageri zaigu. Zuzenki zion Barojak, alegia, tamalgarria dala Regoyos-ek idazlan geiago ez utzitzea.

Españak zuen beltz-fama arek bidalari asko erakarri zuen erbes-tetik. Bidalari bat Toulouse-Lautrec pintore ospetsua izan zan. Muga-
gara iritxi ta, Regoyos-ek Donostiraño lagundu zion. Egun artan
jendea oso aserre zebillen Donostian, Sagastarekiko Matxinada-eguna
baitzan. “Gernikako arbola” debekatua zala-ta, donostiarrak “Ger-
nikako arbola” kantaka etengabe. Arratsaldean tiroak eta guzi kalean.
Toulouse-Lautrec, Regoyos eta beste lagunak ostatu-balkoitik bu-
rruka ikusten zeudelarik, asi zan tiroketa eta bala batzuek Lautrec-en
ondotikan igaro ziran. Ura izan zan ikara! Denak lurrera. Urrengo
goiz-goizean frantses artista motz arek Hendaya-bidea artu zuen,
Regoyos-i au esanez: *Je m'en fiche de votre Espagne negra!*

Regoyos-i adimena illuntzen asi zitzaion garai artan. Neuraste-
niko-edo jartzen ari zan. Gauzaen arpegi illun, triste eta beltza bes-
terik ez zuen ikusten. Ama ill zitzaionean, okerrago. Bañan denbora
artan Gipuzkoara bizitzera etorri zan eta, Irundik Behobirako bidean
landetxe bat arturik, emengo pakea eta paisaje atsegia on egin
zioten. Gañera, orduan ere ezkondu zan, eta ura izan omen zuen
onena osasunarentzat.

Garai artaz eta gure pintoreaz itzegiñaz auxe dio Juan de la
Encina kritikoak:

“Es Guipúzcoa el rincón de la tierra que consigue fijar y esta-
blecer, aunque sólo sea en parte, a este andante sin reposo. No hizo
de ella, como Zuloaga, el lugar de descanso de la dura brega del arte.
Fué para él el País Vasco su región estética por excelencia, el lugar
de entre todos los que recorrió —y no fueron pocos— que le deparaba
emociones estéticas más en armonía con su íntimo sentir. Que su
sensibilidad, como él mismo dice, “le pedía País Vasco en todos los
sitios por donde viajaba”.”

Sendabidea ez-ekik, gai xamurren eta pintagarrienak ere arkitzen
zitun gure Regoyos-ek Bidaso-bazterrean. Or egin zituen paisaje
politena. Biotzez irundar bihurturik, etxekoa bezela zuten irunda-
rrek. Irun-en jaiotako Jaime bere semea, Irun-go Parrokian ba-
taiatu izan zan, Theo van Rysselberghe pintore flamendar ura aita-
jauna izanik. Regoyos Irun-go festetan Alardean ataeritzen zan, Ofi-
zial bezela.

Euskalerrian ain pozik egonarren, noizean bein Ego-aldera joaten
zan, Castilla eta Andalucia-lurraldeak pintatzera. Eguzki-giroa ona
baitzan bere osasunerako. Bañan eguzki-argi biaz laister asperten
zan. Ez omen da egokia pintatzeko.

“Aquí en Madrid —zion Regoyos-ek bere lagun Losada-ri gutun
batean— el sol le persigue a uno por todas partes: en la calle, en la
exposición, en casa, sobre esta hoja de papel. Si el sol es la alegría,
este pueblo es bien alegre. Pero, así como se desea el sol para la vida,

no así para pintar. ¿Qué se podría hacer aquí con la paleta en la mano? ¿Dónde se metería uno para encontrar una armonía pictórica?”

Eta gero, gutun berean:

“...de este deseo irresistible que sentí al llegar a Irún por los años de 1883 al 93, nació mi arte, y sólo de esto.”

Laister nekatzen eta aspertzen zan, ba, Eguzki-aldeko lurretaz, eta Euskalerrriaren miñaz ikuturik, onera zetorren laisterka, egarri balitz bezela. Regoyos-en nai aundiena, itz auek aditzera ematen dute:

“...pensé en un pedacito de campo verde de Guipúzcoa o de Vizcaya, y que, entre caseríos, bajo un cielo gris, me dejaran pacer como las vacas.”

Regoyos'ek —dio Pio Barojak—, oso zintzo eta zentzuduna izanarren, ba-zirudien kaxkariñ xamarra zala. Aurren arima bezelakoa arena. Beti kontent, alai eta etsia. Bere arpegia irrifar batez alaitua. Edozeiñi galderak egiteko prest beti. Kristau bat ezagutu ta laister, galdezka asten zitzaion ia ezkondua zen, ia emaztea maite zuen, semealabarik asko zuen, beste aurrik izateko asmorik ba-zuen...

Regoyos ta bieki —segitzen du Barojak— maiz itzegiten genuen pinturaz. Ego-aldeko artistek gure Euskalerriaz ziotena gaizki iruditzen zitzaion Regoyos-i. Aiek esaten zuten, alegia, Euskalerra eta beste olako lurralde ezeak ez dirala gai pinturarako, eta orregatik ez dirala emen pintore onak zortzen. Regoyos-en iritzia oso bestelakoa zan. Ego-aldeko eguzki biziari gorroto aundia zion.

“Nik ez det ezagutu pintorerik —berriz Barojak— Regoyos bezin gatzdun eta azkarrik. Jendeak, ordea, txoro bat zala uste zuen, eta bere lanak disparate utsak.”

“Panteista zan, Izadiaren maitale sutsua; Etxebarria eta Arteta bezela. Paisaje batez lilluraturik, Izadiaren aurrean belauniko jarriko zirakean aiek.”

“Artearen landan euskal-nortasunezko iru pintore bakarrik ditugu: bata Regoyos, euskalduna ez izan da ere; beste biak, Etxebarria eta Arteta, euskaldunak.”

Regoyos-ek noizean bein erakusketak egiten zitun, Donostian eta Bilbon. Oso gutxi saltzen omen zuen, eta saltzen zuena uskeri baten truke. Aren kuadroen aurrean jendea farrez asten zan. Rodigro Soriano-k kontatzen denez Donostiko *Novedades*-en egindako erakusketeta batean, erriko jauntxoak, “señorituak”, burla egitera joan ziran ara.

Donostian, kuadro-saltzalle zan Mr. Galan-etxean, Regoyos-en bi kuadro jarri zituzten agerian, “Fuegos artificiales en el Casino” eta “Thun-thun en Ondarreta”. Escuela de Artes y Oficios-eko ikasle nabarmenetatik lau edo bost mutil ara joan ziran, algara-jolasa egitera.

Mutil aietatik bat *Dunixi* zan. (*Dunixi*-ren baimenarekin kontaktzen digu au.) Nork esan, gazte aiek, urteak igaro-ta, inpresionista eta Regoños-zale porrokatuak biurtuko ziranik? Beintzat, gure *Dunixi* maite orrek amaika lan eder, inpresionismo utsez, egiñak ditu.

Gure artista ongi ezagutu zuen Sebastian Gomez Eizagirre jaunak auxe kontatu digu garai artaz:

Egun aietan Regoyos larri eta triste zebillen, ainbeste iseka eta purrustagatik. Mindua zegon gizona, bañan burla guziak ixillikan jasotzen zitun. Aren lanak berrogei ta amar edo eun pesetakin erosi zitezken. Gafiera, oso errez erregalitzen zitun bere kuadroak. Esku-zabala zan.

Bein batean, Ategorrietan bizi zala, bi langille joan ziran bere etxera, konponketa bat egitera. Lana bukatu-ta, kalera ba-zijoazela pasilloan paretaren kontran zegon kuadro-pilla aundi bati begiradatxo bat botatzeko gelditu ziran. Ori ikusi-ta Regoyos-ek esan zien: Zer? Nere kuadroekin? Artu, artu zuentzat gustatzen zazkizuenak, eta eraman.

Ez pentsa orratik Regoyos-ek txartzat jotzen zuenik bere obra. Bai bait-zekien arek goi-mallako pintura egiten ari zala. Baita ere ordurako Inpresionismo-eskola eldua zala European.

Len aitatu degun Galan etxea Gipuzkoa-Plazan bertan omen zan. eta andik ez urruti Donostiko Museoa, gaur Correos dagon lekuan. Regoyos-ek Galan-enean erakusketa bat bukatu-rik, kuadroak Museoan utzi zitun, "en depósito" bezela. Kuadro asko ziran; toki gutxi, ordea, an gordetzeko. Orduko Museo-agintaria, On Pedro Manuel Soraluze —gizon jakitun eta atsegiña, bañan Arterako bixta gutxi-koa— kuadro guzi aiek pillaturikan, komun-ondoan jarri zitun, pasillo estu batean. Eta an ere traba egiten zutela-edo, lenbailen eraman zitzaala agindu zion Regoyos-i.

Diru eskaxagatik Regoyos-en obra-talde eder ura gureganatzeko aukera ona galdu zuen orduan Soraluze jaunak. Gaur Donostian ia larogei *regoyos* ba-dira, bañan ez Museoan, Aras-Jauregi jaunaren etxean baizik. Bilbo-ko Museoak ere pilla ederra du. Gure San Telmo-etxeak, ordea, iru edo lau bakarrik.

Obra ederra Regoyos-ena. Kuadro geienak, paisajeak. Bodegoi eta giza-irudi eta erretratoak ere ba-ditu, oso ederki lortuak. Dibujante bezela ez zan makala, grazia berezia ematen baitzien bere dibujoeri. Album bat argitara eman zuen "Album del Pais Vasco" izenez, 15 litografikin. An euskal oiturak azaltzen dira, dantzak, txistulariak, baserritarrak erriak...

"España negra" delako denboran gai triste eta illunak bereizten zitun pintatzeko; adibidez, zezen-jolasetan ildako zaldia, Castellako prozesioak ("Las víctimas de la fiesta", "Los flagelantes de San Vi-

cente”), eta olakoak. Gero, Euskalerrian bizi ondoren, gure mendi, baserri ta zelaiez zoraturik, joan zitzaion burutik beltz-zalekeri ura. Eta paleta garbitu zitzaion, baita adimena ere. Emen inpresionista uts biurtu zan, emen egiazko Artea sortu zitzaion, berak bein aitortu zuenez. Gure lurraldean edozein txoko zuen gai pintatzeko. Gaur, ollotegi bat; biar, baratz bateko azak, etzi eguzkitara zabaldutako arrantza-sareak; etzidamu, Eguzki-lenen-printzak laztanduriko elizatxo baten pareta zarrak. Inpresionista utsa izaki eta, argia bakarrik zuen gai pintagarria. Bañan emengo argia, apal, goxoa.

Guk, oraingo eta emengo Arte-zaleok gero eta maiteagoa dugu Regoyos-en izen eta oroimena. Ezagutzen ari da, pixkanaka, artista aren izaera umil, alai eta atsegiña, aren Arte fiñ ta jakintsua, baita ere —eta au euskaldunok eztugu aztu bear— Regoyos-ek gure Eusko-lurrari zion zaletasun eta maitasuna.

ANTONIO VALVERDE
“AYALDE”

